

JURIJ PEROVŠEK

SLOVENCİ IN SLOVANSKI SVET, POLITIČNE SLIKE OD VČERAJ DO DANES

Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2019, 303 strani

Dr. Jurij Perovšek (1954), znanstveni svetnik za področje sodobne zgodovine, je na Inštitutu za novejšo zgodovino raziskovalec slovenske politične zgodovine od nastanka modernih političnih strank konec 19. stoletja do druge svetovne vojne. Monografija **SLOVENCİ IN SLOVANSKI**

SVET je nastala v okviru izvajanja raziskovalnega programa *Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju*. Sam avtor je v svojem predgovoru knjige navedel, da pričujoča knjiga »želi s svoje strani prispevati k sedanjemu poznavanju obravnavanja slovenske problematike na Slovenskem« (str. 12).

Monografija je razdeljena na tri širša poglavja, v katerih pa so predstavljene posamezne politične teme: **NARODNI BOJI IN COUP D'ÉTAT: češki in bolgarski primer** (»Češki separatizem«, *Bolgarija in Aleksander Stambolijski*), **RUSIJA, RUSI IN OKTOBRSKI REVOLUCIONARNI PRELOM** (*Rusija v očeh slovenske politike od sarajevskega atentata do začetka svetovne vojne leta 1914*, »Psi s cvetlicami«, *Wranglovci, O Leninu*, »Mefisto na carskem dvoru«, *Slovenska meščanska politika in oktobrska revolucija*) in **OD JUGOSLOVANSTVA DO SLOVENSKE DRŽAVE** (*Jugoslovanstvo in vprašanje narodov v južnoslovenski problematiki od 19. do 21. stoletja, Iz razmisleka o Sloveniji*). Na koncu so podani povzetek v slovenskem in angleškem jeziku, bogat seznam virov in literature, dolg kar 24 strani, in imensko kazalo. Koliko raziskovalnega dela je bilo vlo-

ženo v monografijo, priča tudi kar 645 opomb pod črto. Monografija ne vsebuje slikovnega gradiva.

Knjiga je v grobem razdeljena na dva dela. Prvi dve širši poglavji spadata v glavni del knjige, ki prinaša predstavitev slovenskega pogleda na slovanski svet v prvi polovici 20. stoletja, in sicer teme iz češkega, bolgarskega in ruskega političnega okolja.

Iz češkega političnega okolja je avtor izbral vprašanje t. i. češkega separatizma (1910–1912), ki je odprl kritično vrednotenje internacionalizma kot vodila delavskega gibanja in s tem povzročil razkol v avstrijski socialno-demokratski stranki, ki je podpirala le internacionalno združeno vodenje strokovnega boja. Le-to je bilo sporno za češke socialdemokrate zaradi centralnega ustroja strokovnih organizacij. Slovenska socialna demokracija je v celoti sprejela to načelo in obsodila češki separatizem, ob tem pa popolnoma spregledala jedro spora – nacionalno vprašanje. Slednjega pa so že razumeli v slovenskem katoliškem in liberalnem taboru, saj so podpirali boj čeških socialnih demokratov proti nemškoavstrijskim.

Razhajanje slovenske politike se je pokazalo tudi v primeru politike Aleksandra Stambolijskega v Bolgariji po prvi svetovni vojni, ki ga avtor prikazuje v podpoglavju *Bolgarija in Aleksander Stambolijski*. Bolgarski predsednik vlade, ki je leta 1923 umrl nasilne smrti, je s svojo zaostreno, a nekomunistično družbeno reformno politiko, ki je dajala prednost kmečkemu stanu, v slovenskem političnem okolju obveljal za nesprejemljivo oz. vsaj sporno osebnost – tega niso opazili le v Samostojni kmetijski stranki. So mu pa bili naklonjeni predvsem zaradi njegovega ravnanja na področju jugoslovansko-bolgarskih odnosov.

V prvi polovici 20. stoletja pa so trajno pozornost slovenske politike uživali Rusija in Rusi. Avtor v šestih podpoglavjih predstavlja različna videnja tedanje slovenske politike in piscev v tedanjem slovenskem časopisju na dogajanje v Rusiji in vidne ruske osebnosti v prvi polovici 20. stoletja.

Medtem ko je bila carska Rusija ob začetku prve svetovne vojne v slovenskem političnem okolju videna kot sovražna država in velika grožnja za evropski mir, kar je bilo utemeljeno z avstrijskim patriotizmom, je med vojno v slovenskem pogledu na Rusijo prišlo do premika, saj sta začela tako katoliški kot liberalni tabor naklonjeno gledati na rusko državo zaradi rastočega protiaustrijskega razpoloženja. Slovenska politika je ves čas poudarjala nesporni pomen Rusije pri oblikovanju prihodnje usode Evrope.

Za tedaj vodilna slovenska politična dnevnikarja, katoliški *Slovenec* in liberalni *Slovenski narod*, medsebojno bojevanje Slovanov ni bilo sporno. V letih 1914–1916 sta pomembno utrjevala stališče, da so Slovenci Avstrijci, ki se borijo proti slovanskim sovražnikom habsburške monarhije. To je veljalo tudi za slovenske vojake (*»pse s cvetlicami«*, kot so jim poimenovali ruski vojaki), ki so le redko izražali svoje nestrinjanje nad bojevanjem proti Slovanom. Tako je vojna pripadnost slovanstvu podredila interesom držav, vojskujočim se v njej.

Slovenci so se s slovanskimi vojaki srečevali tudi po vojni, s t. i. wranglovci, ki so bili pripadniki poražene protirevolucionarne vojske generala barona Petra Nikolajeviča Wrangla, ki se je konec leta 1920 umaknila iz Rusije, del nje pa se je junija 1921 nastanil v Kraljevini SHS. Opravljali so službo v jugoslovanski obmejni straži. Na Slovenskem niso bili na dobrem glasu, saj so s prebivalstvom ravnali surovo, pogosto tudi zločinsko, predmet nesoglasja so bila tudi visoka gmotna sredstva za njihovo vzdrževanje, ruska uniforma, oborožitev v javnosti itd. Aprila leta 1922 je bil v Narodni skupščini Kraljevine SHS sprejet sklep o njihovem odpoklicu, kar je med Slovenci povzročilo veliko olajšanje.

Vladimirja Iljiča Uljanova Lenina so v celotnem slovenskem političnem prostoru ocenjevali kot izjemno pomembno svetovno zgodovinsko osebnost, še najmanj pa so se mu posvečali ravno slovenski komunisti. Poudarjali so izjemnost njegovega pojava, njegov skrajni revolucionarni pristop, velikanske politične sposobnosti, neusmiljeno doseganje cilja in zgodovinsko razumevanje razvoja, a na dejstvo, da je bil diktator, niso pozabili. Pogled nanj se je šele leta kasneje zaostрил.

Zanimivo je, da se je slovenska politična javnost izrazito zanimala tudi za tako nenavadnega moža, kot je bil Grigorij Jefimovič Rasputin, ki je na Slovenskem veljal za človeka izjemnega vpliva na zadnji ruski carski par in tedanje rusko politično in cerkveno življenje, a ga je politično časopisje prikazovalo tudi kot osebnost z izrazito negativno podobo.

Slovenska javnost je bila v času med obema vojnama zelo dobro obveščena o dogajanju v mednarodnem prostoru. Največ pozornosti pa je bilo gotovo namenjeno boljše-
viški revoluciji in komunizmu. Meščanski tabor je v njej

videl temeljno civilizacijsko grožnjo svetu kljub razumevanju oktobrskega pojava, v boljševizmu pa svojega glavnega nasprotnika, proti njemu pa se je še posebej postavila katoliška stran zaradi njegovega svetovnonazorskega naboja.

Zadnji del knjige pa predstavlja tretje širše poglavje, ki se posveča vprašanju jugoslovanstva in samostojni poti Slovencev od leta 1991 naprej.

Jugoslovansko vprašanje je predstavljeno od začetkov nastanka te ideje in različnih pojavnih oblik v 19. stoletju prek delovanja obeh jugoslovanskih držav, v katerih so živeli Slovenci 20. stoletja, do političnega in državnega konca te ideje leta 2006, ko je kot zadnja iz jugoslovanske ideje izstopila Črna gora. Izpostavljena sta dva koncepta jugoslovanske države – unitaristični koncept v jugoslovanski državi med letoma 1918 in 1941 ter narodnofederalistični v jugoslovanski državi po letu 1945.

Odhod Slovencev iz jugoslovanske države leta 1991 je pomenil utemeljitev lastne državnosti in izpolnitev dotedanjih narodnoemancipacijskih prizadevanj. A po navedbi avtorja te monografije se je zgodil *»raj z napako«*. To zadnje podpoglavje se osredotoča na etične, gospodarske in socialnopolitične vidike dosedanjega razvoja slovenske države in opozarja na nekatera vprašanja, med njimi tudi na vlogo slovenščine v javnosti in v šolstvu ter na splošno razvrednotenje intelektualnega dela.

Medtem ko sta prvi dve širši poglavji primerni predvsem za študente zgodovine in raziskovalce 20. stoletja na Slovenskem, je lahko zadnje poglavje primerno tudi za učitelje zgodovine tako v osnovni kot v srednji šoli oz. za vse učitelje/intelektualce oz. bralce, ki jih zanima zgodovina Slovencev 20. stoletja, saj odlično podaja pogled na razvoj državnosti na jugoslovanskih/slovenskih tleh. Izjemen pomen pa ima zadnje podpoglavje, ki odlično izpostavlja nekatere pereče težave slovenske države, tako pri jeziku, v šolstvu, gospodarstvu in politiki ter v družbi nasploh.

Branje te monografije zagotovo ni lahko, je pa lahko iztočnica za marsikatero debato in tudi samospraševanje učitelja: *»Kako lahko jaz kot učiteljica/učitelj (zgodovine/slovenščine/...) pripomorem k večji narodni zavesti in spoštovanju slovenske domovine?«*

Brigita Praznik Lokar